

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד

ממה שחננו ה' בחמלתו יתברך

אורן נזרית

החונה בעיר האבות באר שבע תובב"א

סימן י"ז ..... ג

לכתחילה אין לברך ברכות בזמן נהיגה, ובשעת הדחק כשנוהג נהיגה ללא פעולות המסיחות את הדעת, יש להקל כשיודע שיוכל לכוון בברכות תוך כדי נהיגה.

סימן י"ח ..... ט

מנין שכולם אומרים קדיש יתום ביחד רשאים, אע"פ שאין מי שיענה אמן, ומיהו טוב שיהיו לכל הפחות שנים שיענו אמן לקדיש.

סימן י"ט ..... יא

כלי חשמל ממתכת או מזכוכית ראוי להטבילם, אמנם לא יברך עליהם ברכת על טבילת כלים, וטוב שיהרהר בלבו הברכה. וכשחושש להטבילו שמא יוזק יבטלו מתורת כלי עד שלא יוכל להשתמש בו באופן זה, ולאחר מכן יתקנו ע"י אומן, ויחשב כגמר מלאכה ע"י ישראל, או שיקנה הכלי לגוי במתנה ולאחר מכן ישאל הכלי ממנו בחזרה, כמו כן יוכל להקנות לגוי הכלי בקנין 'אודיתא' כלומר שהוא מודה בפני שני עדים שהכלי שייך אליו, ואז יוכל להשתמש בכלי ללא טבילה.

סימן כ' ..... יז

לכתחילה לא תלך אשה לרופא, וכן לא ילך האיש לרופאה, ובמקום צורך יש להקל, כשאפשר לפתוח את הדלת מבחוץ, ואם יודע החולה שבעלה של הרופאה בעיר אפשר להקל יותר.

סימן כ"א ..... יט

לכתחילה אין לאבל לאכול לחם או תבשיל משלו בסעודה הראשונה כשחוזר מקבורת מתו. ועל כל פנים, אם אין לו מה שיאכל רשאי לאכול משלו, אלא שאם יכול לעשות כן ע"י אחד מיושבי הבית שאינו אבל עדיף. ודוקא בסעודה ראשונה בלבד, אמנם בשאר סעודות היום רשאי לאכול משלו אף לכתחילה.

מפתחות ..... כב

גליון שו"ת

יגדיל תורה

מפי

הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
פרטים בטל:
0506491414
0509013000

גרפיקה ועימוד:
א.י.ש. אשדוד
052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com

כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים);

קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0509013000 , 0506491414

סימן י"ז

(שו"ע אורח חיים סימנים (ה, א) (סג, א) (קי, ד) (קפג, ט-יב) (קצא, ג))

שאלה

נשאלתי האם ניתן לברך ברכות השחר תוך כדי נהיגה?

תשובה:

מעלת הברכות גדולה לאין שיעור, ועל כן יש להשתדל לאומרן בכוונה גדולה ובריכוז, דבר שקשה לעשותו בשעה שמתעסק בפעולה המצריכה ריכוז ודריכות כנהיגה. ועל כן, לכתחילה יש להורות שלא לברך כלל בזמן שנוהג. ובמקרים מסוימים בהם אין זמן אחר ושעת הדחק כדיעבד דמי, כאשר נוהג נהיגה מתונה ללא פעולות פתאומיות המסיחות את הדעת מהברכות כגון עקיפה וכדומה, יש להקל כשיודע שיכול לכוון תוך כדי נהיגה.

א. איתא בבא קמא (ל.) - "אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות", ופירש בשיטה מקובצת (בשם רבנו יהונתן) - "ובפחות משלשה אלה לא יוכל להיות חסיד שיקיים מילי דנזקים וגו' ושיקיים מילי דאבות וגו' ושיקיים מילי דברכות שיתפלל בכוונה שלמה", ע"כ. וכן כתב המהר"ל (חידושי אגדות ח"ג ב"ק אות ה) דאין כל סתירה בין שלושת הדברים הנזכרים דכל אחד ואחד משלים קומה אחרת בהתדבקות האדם לבורא יתברך, ומה שנאמר לקיים מילי דברכות היא השלימות השלישית במספר וז"ל - "ולאמרי לה לקיים מילי דברכות, הוא השלימות השלישי, שהוא שלם עם בוראו לברך את שמו יתברך על כל דבר ודבר, ואין שם שמים מסולק מאתו, וסברי דיותר ראוי שיהיה החסידות תולה בזה כאשר הוא שלם עם בוראו וגו' דבר זה הוא מצד השכל אשר הוא מבקש להתדבק בו יתברך ונותן ברכה אליו על הכל וזהו הדביקות בו יתברך, ולכך הוא נותן אליו ברכה תמיד. ואלו דברים עמוקים", עכ"ל.

וזה שכתב הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ג) - "וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד, אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה" ע"כ. ונמצא דעיקר תקנת הברכות היא למען יזכור האדם את בוראו תמיד ויהיה דבק בו בכל זמן ובכל עת.

עוד מצינו בספר החינוך (מצוה תל) בדבר טעם תקנת הברכות דכתב - "על כן צריך אתה להבחין כי באמרנו תמיד בברכות ברוך אתה השם, או יתברך, אין המשמעות לפי הדומה להוסיף ברכה במי שאיננו צריך לשום תוספת חלילה, כי הוא האדון על הכל, וכל הברכות הוא מחדש אותן וממציאן מאין, ומשפיע מהן שפע רב באשר תהיה שם רצונו הטוב וגו' ואחר הסכמה זו שידענו בחיוב מרוב שלמות טובו שחפצו להריק עלינו מברכתו, נאמר שענין הברכה שאנו אומרים לפניו איננו רק הזכרה לעורר נפשנו בדברי פינו, כי הוא המבורך, ומבורך יכלול כל הטובות, ומתוך ההתעוררות הטוב הזה בנפשנו ויחוד מחשבתנו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו והוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפוץ, אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכותיו" ע"כ. והעולה מדבריו הקדושים, דעיקר תקנת הברכות היא לעורר האדם על מנת שיוכל לזכות לשפע הנשפע מברכותיו יתברך. וקרובים הם דבריו לטעם הנזכר בדברי הגר"ח מוולוז'ין בנפש החיים (שער ב' פ"ד) וז"ל - "וזהו ענין הברכה

לו יתברך בכל הברכות והתפלות, שפירושו הוא, תוספת וריבוי ממש כמשמעו כנ"ל. שזהו רצונו יתברך מטעם כמוס אתו יתברך. שנתקן ונייחד על ידי הברכות והתפלות הכוחות והעולמות העליונים. שיהיו מוכנים וראויים לקבל שפעת קדושת אור עליון. ולהמשיך ולהוסיף בהם קדושת האור ורב ברכות מעצמותו יתברך המתחבר אליהם ומתפשט בתוכם, וממילא יושפע זה התוספת ברכה והקדושה גם על עם סגולה שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה". והיינו דעניין הברכות הוא תועלת כללי לכל העולמות כולם, שגם האיש המברך מגיע לו מהתועלת הנ"ל, וראה כי מידת זהירותו של האדם בברכותיו משפיעה לא רק על עצמו, כי אם על כל העולמות כולם. ומתוך הדברים הקדושים הנ"ל נלמד מהי מידת חשיבות ומעלת הברכות שהאדם מוציא מפיו, ועד כמה יש בכוחן לקרב האדם לה' יתברך ולהשפיע שפע לכללות העולמות כולם, ומכך נבין גם גודל החיוב המוטל על האדם לנהוג במשנה זהירות בכל ברכה וברכה שמוציא מפיו, וראה עוד מש"כ בס"ד בספר שיחות חיזוק (בראשית, פרשת לך לך).

ב. ובעניין הכוונה המצטרכת בזמן שמברך איתא בברכות (מז.) דאין לו להמברך לזרוק הברכה מפיו, ופירש רש"י (שם ד"ה ולא יזרוק) - "במהירות, שדומה עליו כמשא, אלא שחוק קבוע הוא לו", וכן כתב הטור (או"ח סי' ה') - "ויכוין בברכותיו פירוש המלות שמוציא מפיו וגו'", וכן מובא בסמ"ק (מצוה יא) דהכוונה בשעה שמברך צריכה להיות באופן "שיחשוב בכל תיבה פירושה וידקדק שלא ידלג תיבה אחת כאילו היה מונה מעות". וכן פסק מרן בשו"ע (או"ח סימן ה' ס"א) - "יכוין בברכות פירוש המלות. כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה, ובהזכירו א-להים, יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם" ע"כ.

וידועים דברי הספר חסידים (סי' מו) בעניין חובת הזהירות והכוונה בשעה שמברך, וז"ל - "וכשהוא נוטל ידיו ומברך או כשמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל האדם, יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וצוהו את המצוות. ולא יעשה כאדם העושה דבר כמנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב, ועל זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו את עבדו ישעיהו ואמר (ישעיהו כט, יג) - "יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מְצֻוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה". אמר הקדוש ברוך הוא לישעיהו - 'ישעיהו ראה מעשי בני כי אינו אלא לפנים ומחזיקים בי כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו, באים בביתי ומתפללים לפי תפלות הקבועות כמנהג אבותם בלא לב שלם, הם מנקים את ידיהם ומברכים על נטילת ידיים, ובוצעים ומברכים ברכת המוציא, שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפיהם, אך בעת שהן מברכין אינן מתכונים לברכני. לכן על כן חרה אפו בו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו היודעים אותו ומברכים אותו כמנהג ולא בכוונה', דכתיב בתריה (שם יד) - "לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתָּר". ומעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים, לאחר שנים עשר חודש הרבה נתגלה (להם) בחלום לאחד מקרוביו, שאל לו - 'איך אתה נוהג בעולם שאתה שם?', אמר לו - 'בכל יום דנים אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב, ואומרים לי - להנאתך נתכוונת!', שאלו - 'והלא אין משפט לרשעים אלא שנים עשר חדשים בלבד, וכבר עברו עליך יותר מי"ב ועדיין דנין אותך?', א"ל - 'אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו בשנים עשר ראשונים'" עכ"ל. עוד כתב במקום אחר (סי' תריב) -"כתיב בספר התשובה של רב סעדיה גאון בשביל שבעה דברים אין תפלתו

של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת וגו׳ והשנית המתפלל בלא כוונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב (תהלים עח, לו-לז) - ״וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וגו׳ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ״ עכ״ל.

וכן מצינו דהזהיר החיי אדם (ח״א כלל ה ס״א) בעניין הזהירות בכוונת הלב בשעת הברכות וז״ל - ״כדי להלהיב לב אנשים לגודל הזהירות בזה, אעתיק מעשה רב: גדול אחד אנגיד ושמע בבית דין של מעלה קול רעש גדול - ׳פנו מקום לצדיק אחד שנפטר!׳. וקבלוהו בכבוד גדול ונתנו לו ספר תורה בזרועו ושאלוהו - ׳קיימת מה שכתוב בזה?׳ ואמר - ׳הן!׳. ׳קיימת מצוה ראשונה שהיא פרו ורבו לא להנאתך אלא לשם שמים?׳ ואמר - ׳הן!׳. אמרו - ׳מי מעיד בך?׳ ובאו המלאכים שנבראו מהמצות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו. זה אומר - ׳נבראתי ממצוה זו וכו׳׳. אחר כך הביאו לפניו ארבעה טורים ושאלוהו - ׳קיימת תורה שבעל פה?׳ ואמר - ׳הן!׳. ׳ומי מעיד?׳ ובאו המלאכים כנ״ל. אחרי זה שאלוהו - ׳נזהרת מלהוציא שם שמים לבטלה?׳ וידום. חזרו ושאלו, אשתיק ולא אמר להו ולא מידי. והכריזו אחר עדות, ובאו גדודים מלאכים לבושים שחורים והעידו. זה אומר - ׳נבראתי ביום פלוני כשהוציא אזכרות כך וכך בתפלה בלא כוונה׳. וזה אומר כך. ויקרעו שמלותם כל הבית דין של מעלה, וגם אני קרעתי. ואמרו - ׳טפה סרוחה! איך לא יראת כו׳?׳. ונגמר דינו, או לבוא לגיהנם או לחזור ולבוא בגלגול, ובחר בגיהנם מבגלגול, עד כאן לשונו. ואיך לא ישים האדם אל לבו להזכיר השם ביראה ופחד ובכוונת הלב״, ע״כ.

וראה עד כמה מדקדקים עם האדם בדינו אם לא מקפיד להיות זהיר בברכותיו ובאזכרות שמו יתברך שמוציא מפיו, ואפילו יש בידו תורה ומעשים טובים, אפילו הכי נענש בעונשים קשים ומרים.

עוד כתב בקרית ספר (הל׳ תפילה ונשיאת כפים פ״ד) - ״שלשה דברים מעכבים את התפלה וגו׳ כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה דכתיב (דברים יא, יג) - ״וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם״, ואי זו עבודה שהיא בלב זו תפלה והיינו כוונה, והכוונה היא שיפנה לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה״ ע״כ.

וכן כתב בקיצור שו״ע (סי׳ ו ס״א) - ״קודם שיברך איזה ברכה, צריך הוא לדעת איזה ברכה שהוא צריך לברך, כדי שבשעה שהוא מזכיר את השם יתברך שהוא עיקר הברכה, ידע מה שיסיים. ואסור לעשות שום דבר בשעה שהוא מברך ולא יברך במהירות אלא יכוין פירוש המלות וגו׳ וראוי לאדם שירגיל את עצמו לומר את הברכות בקול רם כי הקול מעורר את הכוונה״ ע״כ.

וכן מצינו בדברי הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ״ל בשו״ת ציץ אליעזר (חי״ט סי׳ יא ס״ח) בקונטרס כללי הברכות שכתב דאין להמברך לעשות שום דבר בשעה שמברך, ואפילו תשמיש קל, כדפסק מרן השו״ע (או״ח קצא ס״ג) בהלכות בציעת הפת, והובאו הדברים גם במגן אברהם (שם סק״ב) ובחיי אדם (ח״א כלל ה סט״ו). עוד הוסיף, דראוי לכל בעל נפש שיכוון בכל ברכותיו כדין בנחת ובדעת שלימה, דמברכותיו של אדם ניכר טיבו אם ת״ח הוא וירא שמים או סכל בעבודתו, וכדחזינן בספר סדר היום (פ׳ כוונת הברכות). עוד תועלת גדולה תצמח לו להמברך כשישמור לכוון בכל אזכרת שמו יתברך היוצאת מפיו, כי מתוך כוונתו יזכור היטב ברכותיו ולא יסתפק באם ברך או לאו, וכנזכר בדברי מרן החיד״א (ברכי יוסף או״ח סי׳ ה), עכתו״ד. ועיין עוד בכף החיים סופר (או״ח סי׳ ה) ובספר וזאת הברכה (פ״א ס״ב וס״ג).

וזה שהזהיר רבי אליעזר הגדול לתלמידיו כשחלה ובאו לבקרו כדאיתא בברכות (כח:) - ״אמרו לו, רבינו למדנו ארחות חיים ונזכה

בהם לחיי העולם הבא. אמר להם וכו' וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים" ע"כ. ומכך שהזהירם על עניין זה בדייקא, הגע בעצמך היכן עומדים הדברים.

ג. והנה יש מקום לחקור, האם ישנו הבדל בין ברכות שמברך האדם כדוגמת ברהמ"ז ותפילת העמידה, לבין ברכות מסדר שונה כדוגמת ברכות הנהנין, תפילת הדרך ברכות השחר וכיו"ב.

בעניין המהלך בדרך ורצה לקרוא קריאת שמע, כתב הטור (או"ח סי' סג) - "אם קורא מהלך צריך לעמוד בפסוק הראשון וגו' ועיקר מקום הכוונה הוא פסוק ראשון וגו', הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו". וסייג דבריו הב"ח (שם) וכתב - "יש ללמוד מדבריו דדוקא במהלך על רגליו צריך הוא לעמוד בפסוק ראשון, כדי שיהא קורא שמע בכוונה, אבל במהלך על בהמה או יושב בקרון יכול לכוין היטב ואינו צריך לעמוד, דלכוונת פסוק ראשון בלחוד לא אמרינן רוכב כמהלך דמי" ע"כ. וכן מצינו למרן השו"ע דכתב (או"ח סי' סג ס"א) - "קורא אותה מהלך או עומד או שוכב או רוכב ע"ג בהמה או יושב וגו'", ומשמע דיכול לקוראה גם דרך הילוכו, ובסעיף ג' (שם) כתב - "היה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע, צריך לעמוד בפסוק ראשון" ומיחזי דסתר דבריו, ותירץ המשנ"ב (שם סק"ט) דמן הדין יכול לקוראה כשמהלך כדאמרינן לעיל, ומכל מקום מצווה מן המובחר לעמוד בפסוק ראשון. מיהו, חזינן להט"ז (שם) דכתב - "נראה דכיון דאיתא בספ"ק דקידושין דרכוב כמהלך דמי, ממילא ה"ה נמי לענין זה שיעמוד עם הבהמה בשעת קריאת פסוק ראשון, דגם בזה יש לומר שכיון שהוא טרוד בהולכת הבהמה אינו יכול לכוון שפיר, אבל אם יושב בעגלה אף על גב דכן כתבתי בסימן ב' (ס"ק ה), דגם בזה הוה כמהלך לענין שלא ישב בקלות ראש, מכל מקום כאן, דעיקר הטעם מחמת שאינו יכול לכוון, וזה שיושב בעגלה שפיר יוכל לכוון" ע"כ.

ולעניין קריאת שמע תוך כדי נהיגה, נראה דחולקים הפוסקים דווקא כשהוא הנוהג ברכב, והא דמי לבהמה דטריד בהולכתה ואינו יכול לכוון שפיר, אבל כשנוסע ברכב ואינו הנהג, ודאי שיכול לקרוא קריאת שמע שהרי יכול לכוון היטב גם במהלך הנסיעה. מיהו, נראה מתשובת שו"ת בית יעקב (סימן עא), הנזכרת באליה רבה (סק"ה) ובפמ"ג (משבצות זהב סג ס"ג), בשערי תשובה (שם) ובמשנ"ב (סימן סג סק"י) כי ברכוב, אף דאחר מנהיג הבהמה עליו לעמוד. ומכל מקום נראה להט"ז הנ"ל דאף ברכוב על גבי בהמה אם הוא עצמו אינו מנהיגה אינו צריך לעמוד כלל.

והעולה מהנ"ל דאם נוסע ברכב ואינו הנהג, או לחילופין ברכבת או אוטובוס יכול לקרוא ק"ש כשיושב, מיהו, נהג הרכב צריך שיעצור את רכבו בצד הדרך כדי לקרוא ק"ש, וכן פסק מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א בילקו"י (או"ח סי' סג ס"ג) וכתב - "הנוסע במכונית או ברכבת, והגיע זמן קריאת שמע, יכול לקוראה גם כשהוא נוסע. אבל הנהג צריך שיחנה את רכבו בצד הדרך, לקרוא קריאת שמע" וע"ש.

ד. ובעניין ברהמ"ז מצינו דתקון רבנן שעל האדם לשבת בשעת הברכה כדי שיוכל לכוון היטב, וכן פסק מרן השו"ע (או"ח קפג ס"ט) - "צריך לישב בשעה שמברך, בין אם היה הולך בביתו כשאכל, או עומד או מיסב, כשמגיע לברך צריך לישב כדי שיוכל לכוין יותר. וגם לא יהא מיסב, שהוא דרך גאוה, אלא ישב באימה" ע"כ. ומכל מקום אם היה מהלך בדרך רשאי לברך גם כשהולך, וכן פסק מרן (שם סי"א), וכל זה דוקא כשהיתה אכילתו דרך הליכה, וכמו שכתב המ"ב (שם ס"ק לו) בשם החיי אדם. ועל כל פנים, יש לדון האם דמי האי מהלך בדרך לנוסע ברכבו, ומשום הכי

אינו חייב לעצור ויוכל לברך אף כשנוסע, או שאינו יכול לעשות כן.

הנה על פי הנ"ל אם האדם רק נוסע ברכב ואינו הנהג או כשנוסע ברכבת או באוטובוס, נראה שיכול לברך, לפי שאינו הולך. ומכל מקום אף אם נאמר שנקרא הולך, הרי מצינו שאף ההולך בדרך ואוכל רשאי לברך בדרך הילוכו ואינו צריך לישב. והוא הדין ברוכב ע"ג בהמה או ספינה, והוא כיושב בביתו דמי, וכן כתב בפסקי הריא"ז (מס' ברכות פ"ז) - "ונראה בעיניי שאם היה מהלך רוכב על החמור זו היא ישיבתו", ע"כ. ואע"ג דכתב הכלבו (סי' כה) בשם הגאונים דאם אכל והוא רוכב צריך להעמיד הבהמה עד שיברך שלש ברכות, לפי שרוכב כמהלך דמי, וכתב בשלש ברכות ראשונות בדייקא דמקורן מדאורייתא, שלא כמו ברכה רביעית דתקון רבנן ואם כן מצינו דיש חלוקה. וכן כתב בארחות חיים (ח"א, אות מה) ובב"י (סוף סי' קפג) מכל מקום במקום צורך רשאי לעשות כן, וכמו שכתב במשנ"ב (סי"ק קפג ס"י"א) בעניין המהלך בדרך, דאם ישב יקשה בעניו איחור דרכו ולכן לא יוכל לכוון יפה בברכתו, וע"כ מהלך ומברך ואפשר לומר דמהאי טעמא שפיר דמי גם ברוכב ומברך.

מיהו, כשנוהג האדם עצמו ברכבו, הדעת נוטה לאסור לברך ברהמ"ז בשעת הנהיגה. ואע"ג דמצינו מרבותינו שהתירו לרוכב על בהמתו לברך מבלי שיצטרך לעמוד במקומו, יש לומר דלא דמי מילתא למילתא. כי הנוהג ברכבו צריך להיות מיושב בדעתו ולתת את ליבו לסכנות הדרכים הרבות, וכיוון דטריד בנהיגה ודאי דלא יכול לכוון כראוי בברכותיו.

וכן מצינו דפסק מרן השו"ע (או"ח קפג סי"ב) דכתב - "אסור לברך והוא עוסק במלאכתו", והוסיף המשנ"ב דדברי מרן נכונים לגבי כל הברכות כולן, ובשער הציון (שם ס"ק מא) כתב דאפילו בברכות שהן מדרבנן, וכן מוכח מדברי הירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה), ומכאן תשכח דקל וחומר בברכות מדאורייתא כברכת המזון. וכן כתב מרן במקום אחר (שו"ע או"ח קצא ס"ג) - "אסור לעשות מלאכה בעודו מברך", וכתב הט"ז (שם) דמוכח מהירושלמי הנ"ל ממ"ש שהפועלים במלאכתם לא יברכו אלא שתי ברכות, ומשום ביטול מלאכת בעל הבית, ומדוע שלא יברכו שתים ראשונות בעודם יושבים ושתים אחרונות ימשיכו בעודם עוסקים במלאכתם, ע"ז א"ר מונא משמע דאסור לעשות מלאכה עד שיברך. וכתב - "העתקתי זה כדי שלא תטעה לומר דוקא בשעת ברכת המזון אסרו בעשיית מלאכה ולא בשאר ברכות או תפלה, אלא דודאי גם בכל מילי דמצוה לא יעסוק בשיחה אחרת, ולא הזכירו זה כאן בברכת המזון אלא לתרץ קושיה, אבל בודאי בכל המצות לא יעשה אותם ועוסק בדבר אחר כי זה הוא מורה על עשייתו המצוה בלי כונה, אלא דרך עראי ומקרה. וזה נכלל במאמר תורתינו ואם תלכו עמי בקרי שפירושו - אף שתלכו עמי, דהיינו עשיית המצוה, מכל מקום היא בדרך מקרה ועראי. נ"ל שבכלל איסור זה יש ג"כ שלא לעסוק בתורה באותה שעה, כי זה גורם ג"כ על ברכת המזון שהיא על צד המקרה והזדמן. ואפילו עוסק במצוה זו ועוסק במצוה אחרת עמה אינו נכון כי אחד מבטל חבירו", ע"כ. וכן כתב המג"א (שם סק"ב) ומסיק דאפילו תשמיש קל אסור לעשות. וכן מובא במחה"ש (שם) וכן כתב במשנ"ב (שם) והביא דברי הט"ז הנ"ל דאפילו בד"ת לא התירו לעסוק בשעה שמברך, ומכאן נבין דכל שכן בשאר דברים דתלמוד תורה כנגד כולם, ומכל מקום סייג הדברים בביאור הלכה (שם) וכתב - "ומ"מ בדיעבד כשבירך כשהיה עסוק - יצא, דלא גרע משיכור", ע"כ. וכן כתב הבא"ח (ש"א פרשת חקת אות ד'): ויש אומרים דגם ברכה מעין שלש צריך לאומרה מיושב, וטוב לזהר בכל הברכות". ומרן זצ"ל הסכים עמו לענין ברכת מעין שלש, אך לא התייחס בהליכו"ע (ח"ב עמ' ס' אות ב') לענין שאר ברכות, וכן כתבו בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל בהליכות

שלמה ח"א (עמ' רנח) שאין איסור ללכת בשעת הברכה אבל לכתחילה אין ראוי לעשות כן.

והנה גבי הנוהג ברכב הא דמיא לעושה מלאכה, שאינו יכול לכוון כראוי בשעה שנוהג ומחזי כמברך בדרך מקרה ועראי וכנ"ל. והיוצא למעשה, דמותר לברך ברכת המזון בשעת שנוסע ברכב, רכבת, אוטובוס או מפליג בספינה. והנהג עצמו אין לו לברך בשעה שנוהג כלל.

ה. ובעניין תפילת הדרך בשעה שנוהג, הנה איתא בגמרא (ברכות ל.) - "והיכי מצלי לה? - רב חסדא אמר: מעומד, רב ששת אמר: אפילו מהלך. רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא, קם רב חסדא וקא מצלי. אמר ליה רב ששת לשמעיה: מאי קא עביד רב חסדא? אמר ליה: קאי ומצלי. אמר ליה: אוקמן נמי לדידי ואצלי, מהיות טוב אל תקרא רע" ופירש רש"י - "הואיל ואני יכול להתפלל מעומד, שהרי חבורתי עומדת, לא אקרא רע להתפלל מהלך, ואף על פי שמותר" ע"כ.

הנה מצינו דאף בדין ברכת הדרך נחלקו רבותינו הפוסקים אם יש לעצור ולעמוד כשאומרה, או שמא יכול לאומרה גם בדרך הילוכו, וכן נחלקו רבותינו האם ישנה חלוקה בין הולך ברגליו לרוכב ע"ג בהמה ומברך.

במהלך בדרכו, הטור סבירא ליה בדעת הרי"ף (ברכות כ:) והרא"ש (שם פ"ד סי' יח) דפסקו כרב חסדא דיש לברכה מעומד דווקא, דהיינו שעוצר במקומו ומברך, ומשום הכי פסק כשיטתם, וכתב (או"ח סי' קי) - "היוצא לדרך יתפלל תפלת הדרך וגו' וצריך לאומרה בלשון רבים ומעומד" ע"כ. ובב"י לא סבירא ליה הכי בדעתם וכתב - "ולי נראה דאף הרי"ף והרא"ש לא אמרו דרב חסדא עדיף טפי אלא בדאפשר ליה, כגון שבני חבורתו ממתינים לו וכעובדא דרב חסדא ורב ששת, ומשום מהיות טוב אל תקרא רע. אבל מן הדין סגי ליה במהלך וכדרב ששת" ע"כ. וכן מצינו בדעת רבינו יונה על הרי"ף (ברכות כ:) דכתב - "פסק הרב אלפסי ז"ל כותיה משום דרב ששת קאי כותיה, ורבני צרפת ז"ל אומרים דהלכה כרב ששת דלא עבד רב ששת כוותיה משום דסבר דהלכתא הכי, אלא משום מהיות טוב אל תיקרי רע, אבל מן הדין סגי ליה במהלך", וכן כתב הרשב"א בחידושיו (ברכות ל.), ע"ש. ובשו"ע (או"ח קי ס"ד) פסק מרן - "היוצא לדרך יתפלל וגו' ואם אפשר יעמוד מלילך כשיאמרנה".

ובעניין הרוכב ע"ג בהמה ורוצה לברך ברכת הדרך, מצינו בנוגע לתפילת שמונה עשרה וברהמ"ז כשהוא רכוב, וכדאיתא בברכות (ל.) - "תנו רבנן: היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה, אם יש לו מי שיאחז את חמורו - ירד למטה ויתפלל, ואם לאו - ישב במקומו ויתפלל. רבי אומר: בין כך ובין כך - ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו. אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי" ע"כ.

ומצינו בדברי רבותינו הראשונים מחלוקת אי דמיא מילתא דתפילה לברכת הדרך, וכתב רבינו יונה בפירושו על הרי"ף (ברכות כ:) - "ובתפלת יוצא לדרך נחלקו המפרשים, יש מי שאומר שאם היה רכוב אין צריך לירד ולהתפלל, דכיון שבתפלת י"ח אמרו שלא ירד כל שכן בזו, וי"א שיתכן לומר דבתפלת י"ח שצריכה כונה יותר אמרו שלא ירד לפי שאין דעתו מיושבת עליו, אבל בתפלה זו שאינה צריכה כוונה כל כך ולא נחוש לישוב דעתו צריך לירד", ע"כ. וכן מצינו דפסק מרן השו"ע (או"ח קי ס"ד) - "ואם היה רוכב אין צריך לירד" מיהו כתב המג"א (שם ס"ק יא) דאם אפשר לו שיעמיד הבהמה עדיף דקיימא לן רוכב כמהלך דמי, וכן כתב במשנ"ב (שם ס"ק כג).

אם כן, מסתברא דהנוהג ברכבו ורוצה לברך ברכת הדרך ויש ביכולתו לעצור בצידי הדרך, יש לעשות כן לכתחילה. ומכל מקום כשממהר לדרכו רשאי לברכה אף תוך כדי

נסיעה. ובשאר נוסעי הרכב שאינם נוהגים יש לומר ע"פ הנ"ל דאין טרודים בנהיגה וסכנת הדרך כלל, וע"כ יכולים לברך תוך כדי נסיעה לכתחילה. וכן כתב מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א (ילקו"י או"ח סי' ריט אות טז) - "ואין צריך לעצור את הרכב כדי לברך תפלת הדרך, אלא יכול לברך והוא נוסע", ע"כ.

ו. ונראה דהוא הדין בנידון דידן, דברכות השחר חיובן מדרבנן ויש לומר דקיל טפי מתפילה וברהמ"ז. וכשממהר לעבודתו או לתפילה ואין לו זמן אחר יש לומר דמקרי שעת הדחק, וקיימא לן דשעת הדחק כדיעבד דמי כש"כ תורת חטאת (כלל יז) שהביאו הט"ז (יד"ד סימן צא סק"ב) ועוד רבים אחרים, ומצינו בדברי הביאור הלכה הנ"ל (סי' קצא ס"ג) דכתב - "ומ"מ בדיעבד כשבירך כשהיה עסוק - יצא", ע"כ. ובצירוף נהיגה מתונה ללא פעולות עקיפה דלא צריך ריכוז כל כך יש להקל ובמקום צורך גדול.

ומכל מקום החכם עיניו בראשו וישתדל להיות זריז ולא להביא עצמו לידי מצב שנצרך לברך בזמן שנוהג. ועל כל פנים כשנאלץ לעשות כן, יש לשים ליבו לכוון היטב בברכותיו בפירוש התיבות כדאמרינן לעיל, שלא יחסר תיבה או אות, ובפרט כשמזכיר שם ה' יתברך, יירא מאוד ויזדעזעו כל אבריו מפחד ה' והדר גאונו, דאם המלאכים יראים מלהזכיר שמו יתברך מה יאמר בן אנוש ילוד אשה כמונו, וכן כתב מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א (ילקו"י או"ח סי' מו - דין מאה ברכות בכל יום ס"י) ע"ש.

סימן י"ח

(שו"ע אורח חיים סימן נ"ה סעיף א')

שאלה

נשאלתי בעניין מנין שכל המתפללים אומרים קדיש יתום האם זה נכון, ומה הדין לכתחילה.

תשובה:

רשאים לומר כולם קדיש יתום ביחד אע"פ שאין מי שיענה ואפילו לכתחילה, ומיהו טוב והגון שיהיו לכל הפחות שניים שיענו.

הנה יש לברר בזה שני ענינים: **א.** כשיש כמה שיש להם אזכרה וכד' וצריכים לומר קדיש האם נותנים לכולם לומר הקדיש, או שאחד יאמר הקדיש משום "תרי קלי לא משתמעי" (ר"ה כז.). **ב.** כשיש מנין מצומצם ותשעה רוצים לומר קדיש אי שרי. כיון שאמרו בגמ' (מגילה כג:) "כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ובכלל זה קדיש, א"כ לכאורה צריך שיהיו עשרה שעונים אמן על הקדיש.

א. הן אמת שיש שכתבו שלא לומר שני אנשים ביחד קדיש משום תרי קלי לא משתמעי, וכמ"ש בדרכי חיים בהנהגות (אות לא') הובא בשו"ת שיח יצחק (סימן ער') וז"ל "ריבה"ק זצ"ל היה מקפיד מאוד שלא יאמרו שני אנשים ביחד קדיש, ואפילו היה עשרה חיובים בבית מדרש לא היה אומר קדיש רק אחד שהיה מטיל גורל ביניהם ומי שזכה זכה, ופעם אחת צעק רבנו למה הוצרכו לכתוב בשו"ע דין קדימה בחיובים לקדיש [עיין מג"א או"ח (סי' קלב' ס"ק ב') ודו"ק] אם כל החיובים היו מותרים לומר ביחד" עכ"ל.

אלא שכבר כתב בשו"ת בנין ציון (סימן קכ"ב) דמנהג הספרדים שכולם ביחד אומרים

קדיש, כמובא בשו"ת חת"ס יו"ד (סי שמ"ה) ובסדור הגאון יעב"ץ ז"ל "משום דמנהג הספרדים הוא לומר כל התפילות כולם כאחד בקול רם ורגילים בזה ולא שייך תרי קלי לא משתמעי, לאפוקי באשכנזים שאין מנהגם ככה, אין רשאים כמה לענות ולומר קדיש כא"ע"ש"ב. וכ"כ הגר"ח פלאג'י בכף החיים (סי' יג' אות יא'), וכן בחיי אדם (כלל ל' אות ז') כתב בפשיטות "אבל ב' בני אדם רשאים לומר קדיש ביחד וכו', ואפ' ב' הלומדים אומרים קדיש דרבנן כשיש עשרה וכו'". והטעם דאין בזה משום תרי קלי לא משתמעי, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ז (או"ח ס' יד' אות ב') דאיידי דחביבא להו יהבי דעתייהו ושמעי, וכמו שאמרו בגמ' במגילה (כא:) "ובהלל ומגילה אפילו עשרה היו קוראים".

ובבאה"ט (ס' נ"ה ס"ק א') הביא מהלכות קטנות (ח"ב ס' מ"ח) וז"ל "כששניים או שלשה אומרים קדיש יחד וא' מקדים אם באים כל אחד תוכ"ד יענה אם הראשון או עם האחרון אמן ויעלה לכולם, ואם יש הפסק יענה עם כל אחד ואחד עכ"ל. הנה נשמע מזה דרשאים כמה אנשים לומר קדיש יחד, אע"פ דאינו ראיה גמורה, וכמו שכתב בשו"ת שיח יצחק (שם) דכיוון שמנהג הספרדים לומר כולם הקדיש ביחד ובאה"ט היה ג"כ ספרדי, א"כ אין משם ראיה, ומ"מ נראה דגם אשכנזים נהגו כיום לומר קדיש כמה ביחד.

ב. ולגבי מה שנשאלתי שכל הציבור אומרים קדיש אי שפיר עבדי, הנה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד ס' ל') כתב בזה וז"ל "ואף דראיתי באחרונים שחקרו על המנהג בכמה מקומות, ובפרט ביום היארצייט מקודשים שלנו שכמעט כל הקהל אומרים קדיש ואין ט' שיענו אמן, וצידדו מטעם דרק הקדישים שבתפילה דבא להוציא הרבים צריך ט' שיענו כמו בתפילה, לא בקדיש יתום דהוי רשות ולא בא להוציא רבים ויהדרו שעכ"פ יענו שניים וכו'" ע"כ.

איברא דיש להבין כיון דבקדיש אנו אומרים "ואמרו אמן", וכשכולם אומרים קדיש האיך זה מתקיים. ומוהר"י עייאש בס' בני יהודה (ס' ג') נשאל אודות קהל שכולם רוצים לומר קדיש ופסק שכל דבר שבקדושה שנתקן בעשרה, אף אם אומרים אותו כולם יחד נקרא ציבור וכו' ע"ש. אולם הרב לא דן שם על אמירת "ואמרו אמן" אלא על עצם אמירת דבר שבקדושה ע"י כל הציבור אם זה נקרא ציבור, וכך נראה מכל הוכחותיו שם. ובשו"ת רב פעלים ח"ב (או"ח ס' יד') ענה ע"ז, וכתב "דוגמת מה שאומרים אחר העמידה בלחש עושה שלום וכו' ואמרו אמן, ואנו אומרים כן למלאכים העומדים לימינו ולשמאלו, על דרך שאמרו חז"ל שני מלאכי השרת מלווים לאדם אחר קבלת שבת לביתו ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, או למלאכים הממונים לקבל התפילות אומר להם ואמרו אמן, ועל כן גם בקדיש י"ל דאומרים כן למלאכים, או אפשר לפרש שאומרים כן לכל השומעים קולם דאפשר שיש שומעין את הקדיש שלהם והם בבית אחר וכד', וכך כוונת האומר לומר כל השומעים קולי אמרו אמן, או הציבור עצמן כל אחד אומר לחברו אמרו אמן בלבבכם ע"כ. ובשו"ת מים חיים (חלק א' ס' ה') כתב דכל זה אינו מוכרח כיון שבמקורות אין "ואמרו אמן" בסיום תפילת יחיד ואמירתו היא הגררות מנוסח השליח ציבור, וכמו שהוכיח באריכות בספרו עשה לך רב (ח"ז ס' יא'), ומ"מ כתב כיון ששום פוסק לא מיחה על כך, ומכאן שאין כל מניעה באמירת אמן גם כשאין מי שיענה.

ובשו"ת משנה שכיר (חאו"ח סימן ל"ב) האריך בזה טובא, והעלה דאין בקדיש יתום בשביל להוציא האחרים, אלא היא רק תפילה בעלמא שאומר בשביל עצמו או בשביל אביו, וכמבואר בתשובת הריב"ש (ס' קט"ו), ואף אי נימא דיש חיוב בענייה שיהיו עונין אחריו איש"ר, וכמו שמבואר בדברי חז"ל גודל הזכות של עניית איש"ר, מ"מ אין ענייה כתפילה בציבור, דשם

היא נתקנה להוציא הציבור ידי חובה, ולכן פסק מרן השו"ע (ס' קכ"ד ס"ד) "דאם אין ט' בחזרת התפילה המכוונים לברכותיו לענות אמן קרוב להיות ברכותיו לבטלה", משא"כ בקדיש שהיתומים אומרים אין בא להוציא אחרים ידי חובה כלל, וראיה לזה ממה שפסק הרמ"א יו"ד (ס' שע"ו ס"ד) "דלא נתקן הקדיש אלא לקטנים" והא קטנים לא יכולים להוציא ידי חובה, אלא ודאי כמשנת"ב. ומ"מ כתב דצריך שישארו לכל הפחות שנים שיענו אמן כמעלת כל ברכה וברכה, דהוי דווקא ביש לה עונים (עיין ש"ך חו"מ ס' שפב' סוס"ק ד' ודו"ק), ודלא כמי שכתב דצריך שיהיו ששה עונים, [ס' המאסף ירושלים (שנה יח' ס' ל' אות ב') וכן ראיתי שהחמיר בזה בס' יפה ללב (ח"ה ס' נו' סק"ד) "דצריך שישארו רוב מנין שעונים אמן"].

לכן אם יש בציבור מנין מצומצם וכולם שייכים בקדיש, טוב והגון שישארו לכל הפחות שניים עונים, או אפילו אחד וכמ"ש הבן איש חי (ש"א אות ט"ז, סוף פרשת ויחי), אבל אם אין מי שיענה וכולם רוצים לומר הקדיש אין לזה מניעה הלכתית, וכן פסק בס' הלכה ברורה (ס' נו סק"ז) עיי"ש.

למסקנה כשיש כמה בציבור שרוצים לומר קדיש מנהג הספרדים לומר כמה ביחד ואין בזה משום "תרי קלי לא משתמעי", ונראה שכן מנהג אשכנזים כיום. והר' משנה שכיר כתב (שם) דאדרבה יותר חשוב ועדיף אם רבים אומרים אותה יחד בפעם אחת ממה שיאמר אותה איש אחד לבדו, והוא עפ"י הרדב"ז ח"ג (ס' תמ"ו וס' תע"ד) שהצריך לומר קריאת שמע לכל הציבור ביחד מילי מילי עם הש"ץ, לפי שהקול היוצא מפי רבים הוא חזק ויש בו כח לבקוע כמה אוירים, עד שעולה למעלה ומבטל כל הקיטרוגין ע"ש באריכות. וכשהמנין מצומצם וכולם רוצים לומר קדיש, מהיות טוב שיהיו לפחות שנים שיענו, ומ"מ אין מניעה שכולם יאמרו הקדיש.

סימן י"ט

(שו"ע אורח חיים סימן שכ"ג ס"ד ויורה דעה סימ ק"כ סע' א', ח', ט' י"ד)

שאלה:

נשאלתי האם יש חובה לטבול כלי חשמלי העשוי ממתכת, והאם יש אפשרות להפקיעו מטבילה כשיש חשש שיפגם בטבילה, ואם כן כיצד יש לעשות זאת?

תשובה:

כלי חשמל ממתכת או מזכוכית ראוי להטבילם כשיש אפשרות לכך, שעינינו רואות כי רבים מטבילים כלי חשמל ואינם ניזוקים כלל, אמנם לא יברך עליהם ברכת על טבילת כלים, וטוב שיהרהר בלבו הברכה. כמו כן בכלי חשמל שבנוי במעטפת חיצונית וכלי מתכת פנימי, יוכל לכסות בניילון את החלק החיצוני שהוא עם החשמל ולהטביל החלק הפנימי, ומכל מקום באופן שחושש שיוזק הכלי מחמת הטבילה, יוכל להשתמש באחד מהפתרונות החלופים הנזכרים בדברי רבותינו: האחד - יבטלו מתורת כלי עד שלא יוכל להשתמש בו באופן זה, ולאחר מכן יתקנו ע"י אומן, ויחשב כגמר מלאכה ע"י ישראל, והשני - יקנה הכלי לגוי במתנה ולאחר מכן ישאל הכלי ממנו בחזרה, וכן יוכל להקנות לגוי הכלי בקנין 'אודיתא' כלומר שהוא מודה בפני שני עדים שהכלי שיך אליו, ואז יוכל להשתמש בכלי.

א. נחלקו רבותינו בדבר חיוב טבילה זו אם הינה חובה גמורה מדאורייתא או שמא מדברי סופרים, ומכל מקום בין כך ובין כך

נצטוינו עם קדוש שכל כלי סעודה או בישול הנקנה מן הגוי, אם ירצה הישראל להשתמש בו חייב להטבילו במקווה טהרה, שנאמר (במדבר לא, כג) - "אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא", ומכל מקום עד אשר יעשה כן הכלי אסור בשימוש, וכן כתב בב"י (יו"ד סי' קכ) דהלוקח כלים חדשים מן הגוי אסור לו להשתמש בהם עד שיטבלם. וכל הכלים חדשים או משומשים חייבים בטבילה זו ואינה תלויה באם הכלי חדש לגמרי או טרף משימוש הגוי, וזאת למדו רבותינו מייתור תיבת 'וטהר' בפסוק (במדבר לא, כג) - "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר וגו'" והיינו כי גם הכלים הנצרכים לטהרה ע"י הגעלה או ליבון כמובא בראש הפסוק צריכים טבילת טהרה בארבעים סאה, וכדאיתא בע"ז (עה:) - "תנא: וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. מנהני מילי? אמר רבא, דאמר קרא: כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת וגו' מה ת"ל במי נדה? מים שנדה טובלת בהן, הוי אומר: ארבעים סאה. איצטריך למיכתב וטהר, ואיצטריך למיכתב במי נדה וגו' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אפילו כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי בעי טבילה" ע"כ.

וכתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ה) - "טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם ואח"כ יותרו לאכילה ושתיה אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה, שאין לך טומאה עולה על ידי האש וכל הטמאים בטבילה עולין מטומאתן, וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש כלל אלא לענין גיעולי עכו"ם, וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי עכו"ם", וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד קכ ס"א) ע"כ.

ובדין המבואר בגמרא ע"ז (עה:) שמשכן הגוי כלי ביד ישראל אם ניכר שרצונו לשקע הכלי ביד ישראל צריך טבילה, אך אם לא ידוע מה כוונתו הסתפקה הגמרא ולא פשטה, והכריעו הראשונים הרמב"ם והסמ"ג שאין צריך טבילה, שטבילת כלים דרבנן, וספק דרבנן להקל. אולם דעת הרשב"א בשם הראב"ד שצריך טבילה, והכרעת הב"י שיטבילנו בלא ברכה או אגב כלי אחר, וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן קכ ס"ט), וא"כ משמע מדברי מרן שטבילת כלים הוי דאורייתא, ולא דרבנן לכן החמיר בספיקו, וכן פסק מרן (שם סי"ד) אין מאמינים קטן על טבילת כלים ע"כ והוא מתה"ד (סימן רנ"ז) וכתב הטעם דכיון שטבילה כלים דאורייתא לא מהימנינן לקטנים עלייהו. והגר"א (שם) כתב וז"ל אין מאמינים כו', דטבילת כלים מדאורייתא כמ"ש בגמ' שם וכ"פ רוב הפוסקים עכ"ל. אמנם ביביע אומר (ח"ב יו"ד סימן ט) דן באורך בדעת מרן אי הוי דאורייתא או דרבנן, ומסקנתו דהוי דרבנן ע"פ מה שכתב מרן באו"ח (בס' שכ"ג ס"ז) שמותר להטביל בשבת כלי הניקח מן הגוי, וכתב שם הט"ז שסבירא ליה דשרי מחמת שהטבלת כלים הוי דרבנן, והראיה שאין סומכין על הקטן לא משום שטבילת כלים מדאוריתא אלא משום שיש לכלים חזקת איסור כמו שכתב הפמ"ג באו"ח (סי' תנא מש"ז סק"ו). וראה עוד מש"כ בזה בספר אמת להשיב (סימן לג עמוד תכז).

ב. ובטעם טבילה זו כתב הריטב"א בחידושיו (ע"ז עה:) - "פירשו בירושלמי לפי שיצאו מטומאתן של גוים לקדושתן של ישראל עד כאן, כלומר משום מעלה", והיינו שכל עניין הטבילה להבדיל בין טומאת שימושו של הגוי לבין קדושת שימושו של הישראל, ומדבריו עולה דאין בטבילה זו אלא מעלה ואינה מעכבת. וטעם נוסף נזכר בדברי הרשב"א בחידושיו (יבמות מז:) וז"ל - "אלא כיון שהטבילה כוללת עיקר גירות ולצאת מטומאת גוים וליכנס בקדושת ישראל לפיכך צריכה

בסוף, ואפילו בלוקח כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה ומן הטענה הזאת וגו"", והיינו כשם שהגוי המבקש להתגייר אינו נהפך ליהודי גמור עד שיטבול, מעין כך הוא הדין גם לגבי כליו, כלומר אף כלים שנעשו ע"י הגוי אינם נהפכים לכלי ישראל עד אשר יוטבלו, ואפילו היו חדשים לגמרי או שהוכשרו ע"י ליבון והגעלה וכנ"ל.

ג. ובקושטא דמילתא חל חיוב על הישראל להטביל כל הכלים אשר נקנו מהגוי המשמשים לצורך הסעודה והכנתה. אלא שבדורנו נתעוררה שאלה בעניין חיוב טבילת מוצרי חשמל המשמשים לצורך הכנת הסעודה כגון: טוסטר, מיחם, קומקום חשמלי וכיו"ב. והא דמיא לטבילת כלי שאינו יכול להטבילו כדוגמת יורה גדולה, או בזמן שאינו יכול להטבילו כגון ששכח הישראל להטביל כליו קודם השבת ויו"ט ויש לו צורך בהם.

ובמקום צורך כנ"ל כאשר אינו יכול להטבילו בימות החול או שחושש לתקינותו, יכול הישראל לבטלו מתורת כלי, והיינו שיפרקו לגורמים העיקריים עד אשר לא יוכל להשתמש בכלי באופן זה, ויתן לאומן ישראל לתקנו ובזה תפקע מן הכלי חובת טבילה כדין כלי שנעשה ע"י ישראל. וכן כתב בספר חכמת אדם (או"ה כלל עג סי"ג) - "היורות הגדולות שמבשלין בו שכר נראה לי דצריכין טבילה ואף על פי שקובעין אותן ומחברין אותן לקרקע, מכל מקום דינו ככלי, ונראה לי דאין להם תקנה אלא שיטבילם או שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל וגו"", וראיתי בקובץ אמונת עיתך (שבט התשע"ד עמוד 38) שכתב הגר"י רוזן זצ"ל שאין להסתפק בפרוק התקע בלבד והחזרתו, דלא מיקרי מעשה אומן בזה. והלא מבואר בחכ"א דצריך אומן עד שיחשב שפנים חדשות באו לכאן, וכ"כ בקונטרס "בית אהרון וישראל" (תשרי חשון התשס"ה עמוד מד), וכן בכלי חשמל שבנוי מכלי פנימי וכלי במעטפת חיצונית, אפשר לעטוף החיצון ולהטביל הפנימי, דהוי ככלי בתוך כלי. וכן בשו"ת שבט הלוי (יו"ד סי' נ"ז סק"ג) ובאגרות משה (יו"ד סימן נ"ז) ועוד לא פטרו כלי חשמל מטבילה, וראה עוד בספר אמרי דוד (ס' ס"ו במילואים עמוד רמה) שכתב שיש מקום להקל יותר ע"פ הנו"ב (ח"ב סימן ק"ט) לסמוך דחשיב כמחובר לקרקע דוקא בכלי חשמלי שאין לו בית קיבול כגון טוסטר משא"כ בקומקום שראוי להשתמש בו למים גם בלא חיבורו לשקע, גם בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' ה) סייג הדברים וכתב דדווקא בכלי המבשל ע"י שמכניסו למאכל כדוגמת מזלג חשמלי דאינו כונס המאכל בתוכו אינו חייב בטבילה, מיהו בכלי הכונס המאכל או המשקה כדוגמת מחבת וקומקום חשמלי חייב בטבילה ובברכה כדין שאר כלים, ע"כ.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' סו אות ד) כתב - "כלי חשמלי: יש לצרף דעת האומרים, דבלאו הכי אינו טעון טבילה, הואיל ועיקר תשמישו של הכלי הוא בשעה שמחובר על ידי תקע עם הקרקע - מקרי "מחובר לקרקע". וגם בצירוף עם פירוק כזה, שמבטל את הכלי מתשמישו, ואינו ראוי לשימוש אלא על ידי אומן שיתקנו - חושבני, דאפשר לפטור בכהאי גוונא מטבילה", וכן כתב הגאון רבי יעקב ברייש זצ"ל בשו"ת חלקת יעקב (ח"א ס' קכו) לפטור כלי חשמל מטבילה וזאת ע"פ מ"ש בשו"ת שב יעקב (סי' לא) לגבי קדרה של נחושת הקבועה בתנור בית החורף שנוהגין שאין צריך טבילה משום שקובעין אותו בתנור והתנור קבוע בקרקע, ולא נעשה לכתחילה להשתמש בהם אלא במחובר בקרקע ואין מטמאים בשום טומאה, דהיינו טומאת נגיעה כגון מת ושרץ, ומכל שכן טומאה זו ע"כ, ולפ"ז כל שכן בנדון דידן שתחילת עשייתם רק להשתמש לחברם בכותל המחובר לקרקע עכת"ד, אולם בחלק ב (סי' סא אות ג) כתב שלא הקל בזה כי אם לגבי מזלג חשמלי, אבל בקומקום חשמלי שמשתמשים בתוכו חייבים

להטבילו ע"ש, אולם בשו"ת ברכת יהודה (ח"ה יו"ד ס' ה') כתב על זה דנראה דאף בקומקום חשמלי שמשתמשים בתוכו אין חיוב להטבילו, משום שהשמוש בתוכו אינו אלא מחמת השמוש בחשמל, ואלולא זאת היה משתמש בקומקום אחר, וכן בקודש חזיתיה בשו"ת בית אבי (חלק א סי' קיד) שכתב דאף בקומקום אין צריך להטבילו משום שאין לו שמוש בלי חיבור לחשמל ממילא חשיב כמחובר ולפיכך יש לפוטרו מטבילה ע"ש, וכן מבואר דעת מו"ר בספר הליכות עולם (חלק ז פרשת מטות עמוד רסו בהערה) וז"ל וטוב להחמיר היכא דאפשר להטביל קומקום חשמלי, ברם דא עקא שאם יכניסנו במים הוא עלול להתקלקל לכן טוב שיתן אותו במתנה לגוי ויחזור וישאלנו ממנו ודו"ק עכ"ל, ומשמע שמעיקר הדין נקיט להקל בזה וע"ש, גם בשו"ת תפלה למשה (כרך ה ס"ס כה) כתב בשם הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שכל המכשירים החשמליים אינם צריכים טבילה שהואיל וכדי להשתמש בהם צריך לחברן לחשמל, והחשמל קבוע בבית הקבוע בקרקע, אם כן כלים אלו דינם כמחוברים לקרקע וא"צ טבילה ע"כ, והוסיף ע"ז הרב תפלה למשה דהגם דקיי"ל כלי תלוש שקבעו בקרקע דינו כתלוש, מ"מ כתב בספר חכמת אדם (כלל עג אות סו) דכלי שאינו נגמר להיות כלי עד אחר שמתחבר עם הקרקע דינו כקרקע ואין צריך טבילה, וא"כ בנ"ד נמי כיון שאין כלים חשמליים אלו ראויים למלאכתן עד שיחברם לחשמל הקבוע בבית, א"כ נמצא שדינם כקרקע וא"צ טבילה וכן עיקר לדינא להקל בזה, וסיכם בשו"ת ברכת יהודה (שם) שהמקילים שלא להטביל מכשירי חשמל יש להם על מה שיסמוכו, דמאחר ולא נעשה לכתחילה להשתמש בהם אלא במחובר בקרקע אין מקבלים טומאה, ואם הקומקום מפלסטיק בלאו הכי יש להקל בזה ובפרט במזלג חשמלי ובטוסטר, ואף למאן דמחמיר להטביל טוסטר, מ"מ אפשר להקל להשתמש בו ע"י הפסק נייר וכמו שבאר בהערה ע"ש, ודעת לנבון נקל שאף למאן דמחמיר בזה, מ"מ בשעת הצורך אם עדיין לא הספיק להטבילו ישתמש בו שימוש ארעי ויסמוך בזה על דעת המקילים, ובפרט שכתב הרמ"א ביו"ד (סי' קכ סעיף טז) שאם עבר והשתמש בכלי בלא טבילה לא נאסר מה שנשתמש בו ויטבלנו עוד, וכ"כ בספר בא"ח (שנה ב' פרשת מטות הלכה יח) ונראה דאף מי שמחמיר בזה ומטביל כלי חשמל, מ"מ נראה דאין לברך על טבילתם, ודלא כמ"ש בזה בספר טבילת כלים (פרק יא הלכה נב) שיש להטבילו עם ברכה, ואף שכתב בשו"ת הרדב"ז (חלק א סי' רכט) דאם המחלוקת בעשיית המצוה צריך לברך, מ"מ למעשה נקטינן כדעת הפוסקים דפליגי עליה, ואף שכתב בספר ברכת ה' (חלק א פרק ב הלכה ז) דמ"מ אם דעת מרן כדעת הפוסקים שמקיים מצוה יש להורות לספרדים לברך כדעת מרן, וכ"ש אם גם דעת רוב הפוסקים לברך שיש להורות לברך ע"כ, ולפ"ז בענינים אלו היכא שרוב הפוסקים סברי שיש לברך שפיר דמי לברך ע"ז, אולם י"ל שלא כתב כן כי אם בצירוף שכן דעת מרן, ועכ"פ אנן בדידן דחיישינן טובא במילי דברכות נראה שיש להטבילו בלא ברכה, ובפרט שיש נוהגים שלא להטביל כלים הבאים מחו"ל מחשש שמא בעל הבית הוא יהודי ודו"ק, ומה גם שהרב ברכת ה' איהו מהכת הפוטרים טבילת כלי חשמל כמו שכתב בספרו תפילה למשה (ח"ה ס"ס כה) ע"כ. מ"מ כשטובל כלי חשמל יהרהר הברכה בלבו שבהרהור לא חשיב ברכה לבטלה, דבל אשא את שמותם על שפתי כתיב וכמו שבאר שם בשו"ת יבי"א (ס' ב אות יב), וגם בשו"ת עשה לך רב (ח"ו סי' סד) כתב כי במקום שאין אפשרות להטביל כלי החשמל רשאי להשתמש בכלי בלא טבילה כלל.

ד. ובמקום שחושש להטביל הכלי או לפרקו ולחזור ולתקנו ע"י אומן או שאין אפשרות לעשות כן, כגון ביום שבת קודש וכנ"ל, יכול להקנותו לגוי וישאלו ממנו בתורת מתנה,

שהרי לא נתחייב הכלי בטבילה אלא במקום שנקנה מן הגוי ונעשה רכוש ישראל ממש, וכדתנו בע"ז (עה:) - "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה, אבל שאולין לא", וכן כתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ו) - "לא חייבו בטבילה זו אלא כלי מתכות של סעודה הנלקחין מן העכו"ם, אבל השואל מן העכו"ם וגו' אינו צריך להטבילן", וכן כתב המרדכי בפ"ב דביצה (סי' תרעז) ובפ"ה דע"ז (סי' תתנט) ובב"י (סי' קכ) וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד סימן קכ ס"ח) - "השואל או שוכר כלי מהעובד גילולים, אינו טעון טבילה", וכן הורה לעשות במקום ששכח להטביל כליו קודם השבת ויש לו בהם צורך וז"ל (שם סט"ז) - "אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב, יתננו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו" והוסיף הרמ"א בהגה (שם) - "וכן יעשה אפילו בחול, במקום שאין לו מקוה", ע"כ.

ובט"ז (יו"ד קכ ס"ק יח) הסתפק בנדון דידן וכתב - "נ"ל דהאי תיקונא אינו אלא לפי שעה דהיינו לאותו שבת או בחול כל זמן שאין לו מקוה, אבל לאחר השבת או שיזדמן לו מקוה כיון שישתקע עולמית ביד ישראל, ודאי הוי כלקוח בידו ולא עדיף ממשכן עובד כוכבים ביד ישראל ודעתו לשקוע דצריך טבילה, ותו דגבי טלית שאולה מצינו גם כן שפטורה מציצית כל ל' יום ואח"כ חייב דנראה כשלו, על כן הכא נמי נראה דצריך טבילה אחר שאפשר לו לטבול אפילו בברכה, אבל כיון שאין זה מפורש בפוסקים יש ליזהר שיטביל כלי אחר עמו משום חשש ספק ברכה", וכן מובא בביאור הגאון רעק"א (שם ד"ה וכן נוהגין) דכתב בעניין חביות גדולות שקשה להטבילן - "ומצאתי בתשובת כתב יד להחכם מהר"י זאבי דאין תקנה כי אם על ידי הערמה לתתם לעובד כוכבים במתנה ולהשאילם ממנו וגו'", וקרי להאי היתרא 'הערמה'. וכן כתב בשו"ת הרשב"ש (סי' תסח) - "דלכאורה משמע דאערומי קא מערים, וקיימא לן בנדרים בפרק השותפים ובבתרא בפרק יש נוחלין שכל מתנה שנעשית בהערמה דלאו כלום היא, דכל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, ופירשו בירושלמי בשנעשית בהערמה, וכיון דאינה מתנה במקנה קמחו לאחרים אם בהערמה מקנה ליה עדיין הוא של מקנה וגו'" ומשמע מדבריו דאין בנתינה זו ממש, והובאו דבריו בפתחי תשובה (שם ס"ק טו ד"ה ואח"כ ישאלנו), ע"ש.

ובשו"ע הרב (או"ח סי' שכג) כתב דאף לכתחילה מותר לטבול כלים בשבת ובפרט במקום צורך לכבוד שבת, מכל מקום יש לחוש לדעת הפוסקים החוששים למתקן כלי בשבת ועל כן כתב "וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואז אין צריך טבילה כלל, שמותר ליתן מתנה בשבת כשהיא לצורך השבת כמ"ש בסי' ש"ו, ומכל מקום אחר השבת צריך להטבילו בלא ברכה כמו שנתבאר בי"ד שם", ומכאן הראת לדעת, דאף לשיטתו שמתיר בדבר, יש להטבילו בשנית אחר השבת במקום שיש אפשרות.

וכתב הבא"ח (שנ"ב פר' מטות ס"ח) - "מאחר דאיכא פלוגתא בכלי חרס המצופין, לכך חביות גדולות שהם כלי חרס מצופין נהגו פה עירנו שלא להטבילם כלל, משום דאיכא טרחה גדולה בטבילתם וקשה להטבילם, ועיין כנה"ג וקהל יהודא, ומ"ש הרב שלחן גבוה ז"ל בהלכות פסח (סי' תנ"א) שיתנם במתנה לגוי וישאלם ממנו וגו'", וכן כתב עוד (שם סי"א) - "דוד גדול שמרתיחין בו התמד להוציא מהם שכר, וכן דוד שקורין למבי"ק שמלאכתו גם כן כך, יטביל בלא ברכה, אך לפי גדלם קשה להטביל אותם, על כן יתננו לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, וכמ"ש השו"ג גבי חביות גדולות, ועיין פחד יצחק (מע' האלף דף נ"ג), ועיין שיורי ברכה (אות ז') וערך השלחן (אות י"א), מיהו הכלי שיורד בו השכר שקורין

בערבי פר"ג' יטביל בברכה וגו'". ומשמע מדברי הרב, דהאי דאורינהו מתן הכלים לגוי אינו אלא בכלי שאיכא פלוגתא גביהו בצירוף טרחא גדולה בטבילתו ואין לעשות כן לכתחילה, וכן נראה מדברי הגאון ר' עקיבא איגר (יו"ד קכ ד"ה וכן נוהגין), ע"ש.

מיהו, מצאתי בשו"ת עטרת פז (ח"א כ"ג סי' יג) שהביא צדדים להתיר גם כאשר משאיל הכלי מן הגוי לאורך זמן רב, ואף במקום ששאל הכלי מגוי זקן ואין ידוע מה עלה בגורלו אם חי או מת, אף על פי כן חשיב השאלה. ואף כשעושה קניין לזמן רב של חמישים שנה עדיין אינם צריכים טבילה, וע"ש. וכן מצינו שיכול להשתמש בכלי גם שלא בדעת הגוי כלל, וכמובא בש"ך (יו"ד קכ ס"ט) דכתב - "ומיהו עכ"פ היכא דאין דעת העובד כוכבים לשוקעו, כתב מהרי"ל דאין להשתמש בו בלא רשות העובד כוכבים משום גניבת דעת דאסור אף בשל עובד כוכבים, ואין נוהגין כן כו' ונראה דס"ל דאין בזה משום גניבת דעת העובד כוכבים מה שמשתמש בו", ע"כ.

וכן הורה להתיר פאר הדור רבינו עובדיה זצוק"ל בהליכות עולם (ח"ז עמ' רסה) וכתב - "קומקום חשמלי שאם יתנוהו במים של המקוה להטבילו, יתקלקל, וכן כלי חשמל גדולים שאי אפשר להטבילם, יתנהו במתנה לגוי, ויחזור וישאלנו ממנו, כי השואל או השוכר כלים חדשים מן הגוי פטור מלהטבילם, כיון שלא קנאם להיות שלו. ואין זה דומה למעשה שהיה בכלי מדין, שהכלים היו לגמרי של ישראל", והובאו דבריו בילקוט יוסף (יו"ד קכ סי"ח).

ובספר חכו ממתקים (ח"א כשרות עמ' רסה) שבו קובצו שאלות שנשאל בע"פ הגרש"ז אוירבך זצ"ל ע"י יותר ממאתיים מתלמידיו, נשאל הרב האם יש צורך להטביל קומקום חשמלי תוצרת חו"ל ועשוי מפלסטיק. והשיב הרב שאין צריך להטבילו ואף על גב דגוף החימום הפנימי עשוי ברזל, מכל מקום דינו כאש ואין צריך טבילה כלל. ע"כ.

ומכל מקום, נראה לעניות דעתי דהיכא דאפשר ולא מזיק, לכתחילה יש לעשות מאמץ לטבול הכלים ולא להסתמך על קולא זו, וראה עוד בזה בשו"ת דברי בנייהו (חכ"ו סימן נ"ח), ובפרט לאחר דחזינן לעיל שיש דס"ל דאינה מועילה אלא לזמן מוגבל, ואם משאיל הכלי מן הגוי ונוהג בו בכל ענייניו כבעליו ממש חל עליו חיוב להטבילו, ואף על גב דניתן לישב הדברים כנ"ל, מכל מקום יש לחוש לדעת החולקים. וכן מצינו בדברי השו"ע (יו"ד קכ ס"ח) - "אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון", והיינו שהשאילו לחבריו ונהג בכלי כבעלים גמורים, וכן כשניתנו לישראל בתורת משכון כתב (שם ס"ט) - "משכן עובד כוכבים כלי לישראל, אם נראה בדעת העובד כוכבים שרוצה לשקעו בידו, טעון טבילה", ומצינו דאף בכלי משכון השייך בעיקרו לגוי ומוחזק כעת ביד הישראל, אם בדעת הישראל לגבות ממנו את חובו אם לא יפרעו הגוי בזמנו, חייב בטבילה. ורק אם אין אפשרות לטבול כלים אלו או כאשר קיים חשש שיפגמו בטבילתם, סמכינן לתתם לגוי במתנה על מנת להחזיר.

ויש לישראל ליתנם לגוי במתנה גמורה בדעתו, ולאחר שנתנם ישאלם ממנו ויוכל להשתמש בכלי, ויש להיזהר שלא למחות בגוי בחוזקה ליתנם לו ולהשיב לו כליו דאם כן הוי הערמה גמורה, ועל כן יש להקנות הכלים לגוי שמכירו ויודע בו שיסכים ברצון לחזור ולהשאילו.

ה. ומ"ש שיש אפשרות לפטור הכלי מטבילה ע"י קנין אודיתא כמבואר בגמ' ב"ב (קמט.) נפק אודיתא מבי איסור וכו' וברמב"ם (פי"א מהלכות מכירה הט"ו) ובשו"ע (חו"מ ס' מ' ס"א) ובקצות החושן (שם ס"ק א'), כ"כ הרה"ג יעקב

כהן שליט"א בקובץ ויען שמואל (חי"ז סל"ו) דקנין אודיתא הוי קנין גמור, ודוקא כשנעשה בדרך הודאת דברים שמודה דמעיקרא היה שלו אע"פ שהיא הודאה בשקר, אנו דנים על פי הודאתו וזכה הלה במה שהודה לו, אבל אם עושה זאת בדרך קנין דהיינו שאומר אני מקנה קרקע זו או חפץ זה לשמעון על ידי הודאתי שאני מודה שזה שלו, לא תועיל הודאה זו לדעת רוב הפוסקים, וכמ"ש הרב אורח משפט (סי' ר"ן בהג"ט אות ז') והסכים על ידו בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאהע"ז סי' י"ד), וצריך שתהיה ההודאה באופן המועיל, דהיינו שיודה בפני שני עדים דבלאו הכי אין הודאתו מחייבת אותו כלום, וכמ"ש הקצוה"ח (סי' מ' ס"ק א וסי' קצ"ב ס"ק ד') על פי מ"ש בשו"ע (חו"מ סי פ"א ס"ט) ואע"פ שהרב נתיבות המשפט נחלק עליו (שם סי' מ) ושכ"ד התומים מ"מ בחידושים המיוחסים להריטב"א (ב"מ דף מ"ו ע"א) מפורש כדעת קצות החושן, וע"ע במשובב נתיבות, ובפרט לפי דעת רוב הפוסקים דאודיתא לא הוי קנין אלא בתורת עדות, א"כ צריך להיות ככל דיני עדות הא לאו הכי, אין כאן לא עדות ולא קנין, ולכן לגבי דין טבילת כלים אם רוצה להקנות לגוי ולחזור ולשאול ממנו, וכמ"ש בשו"ע (או"ח סי' שכ"ג ס"ז) יכול להקנות לו על ידי שיודה שכלים אלו שייכים לו מעיקרא בפני שני עדים, ואף אי נימא דאודיתא הוי קנין מדרבנן, ולדעת מרן טבילת כלים הוי דאורייתא וכמ"ש הט"ז (ביו"ד סי' ק"כ ס"ק ט"ז) מ"מ כבר כתב מרן הראש"ל זצוק"ל בספרו מאור ישראל (סוכה מ"ו ע"ב) דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ע"ש, וכ"ש כאן שיש אומרים דטבילת כלים מדרבנן, וכן דעת הרמב"ם (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות ה"ה) וע"ע בהליכות עולם (ח"ז מטות הלכה א'), וכן אמר לי הראש"ל הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א שיועיל קנין אודיתא במקום טבילת כלים במקום הצורך.

סימן כ'

(שו"ע יורה דעה סימן כ"ב סעיפים ה', ח', ט')

שאלה

נשאלתי מאדם שקבעו לו תור במרפאה אצל רופאה האם יש חשש יחוד.

תשובה:

אין יחוד במרפאה באופן שאפשר לפתוח את הדלת מבחוץ, אך אם אין אפשרות לפתוח את הדלת מבחוץ יש להימנע, ואם יודע שבעלה בעיר אפשר להקל יותר, ולכתחילה כשיש רופאה מומחית לא תלך האשה לרופא, וכן כשיש רופא מומחה לא ילך האיש לרופאה.

א. במסכת קידושין (דף פא.) אמרינן "אמר רבה בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד, אמר ר' יוסף פתח פתוח לרה"ר אין חוששין משום יחוד". אמנם רש"י (שם) פירש אין חוששין לחייבו מלקות אבל איסור יש, אך רוב הפוסקים וביניהם הרמב"ם (בהל' איסורי ביאה פרק כ"ב) והתוס' (שם) סוברים דאפילו איסור ליכא, וכ"פ מרן השו"ע (אבהע"ז סימן כב סעיף ח') אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתייחד עמה, מפני שאימת בעלה עליה. ולכן במרפאה שהדלת לא נעולה ומצויים שם רבים אין חשש יחוד וכ"פ בשו"ע (שם סעיף ט'), אמנם יש להזהר שלא יהיה אחרון בתור, כדי שיהיו הם שומרים בחוץ שהם ביחד ג' אנשים, או איש ואשתו עימו, כמבואר בשו"ע (שם סעיף ה'), ובאשה אצל רופא שתשאר עוד אחות שיכולה להכנס לחדר מתי שרוצה, ואף שאיסור

יחוד הוא גם באיש עם שתי נשים, אבל כיון שאיסורו רק מדרבנן לצורך חולה יש להקל, וכ"כ הגרשז"א בנשמת אברהם (ח"ג מה"ב עמוד רד) והביאו בספר היחוד בהלכה (עמוד קלג).

ב. אך בדלת נעולה שאין אפשרות לפתחה מבחוץ יש לדון, דהנה מצינו בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תפ"א) שכותב לעניין נשים שעובדות אצל בעלי מקצוע נוכרים, דאין חשש לאיסור יחוד וא' מן הטעמים שם הוא משום שאומן "לא מרע לאומנותיה", וכיון שרוצה שיבואו אליו אנשים לא רוצה שיצא עליו שם רע ולכן אין איסור יחוד. אמנם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ז) שכתב דהיתר זה שייך באשה הבאה להבדק אצל רופא בדלת סגורה, אך כשאדם בא לרופאה אין כ"כ את הטעם הזה, כיון שכאן החשש שמא החולה יפתה את הרופאה ולא הפוך, ואולי בזה אין "לא מרע לאומנותיה", ובנוסף שהרדב"ז התיר זאת כסניף להקל, ולא בהיתר יחיד, ולכן אין להקל בזה לכתחילה.

ג. אך ביודע שבעלה בעיר יש להקל יותר, דהנה נחלקו הפוסקים בהיתר זה של בעלה בעיר, ולכן אימת בעלה עליה, האם זה דווקא בביתה שאז חוששת שמא יבוא בעלה פתאום, או שזה בכל מקום בעיר דגם שם אימת בעלה עליה, ומרן החיד"א בספר 'שיורי ברכה' (אהע"ז סי' כ"ב) פסק להקל, וכתב "כשבעלה בעיר אין בו משום יחוד ומילתא פסיקתא היא ואין לחלק", וכתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו ס' מ' פי"ב ופי"ט) שטעמו של החיד"א משום שיש תכונה נפשית שמקוננת בלב האשה, אימת בעלה כל זמן שהוא בעיר, ועי"ש שמביא עוד שיטות שמתירות כשבעלה בעיר, ובפרט אם בעלה יודע שהיא באותו בית שאז יש מתירים אף להסתר, אם בעלה מסכים ויודע עי"ש. ולכן בעניינו יש להקל כשבעלה בעיר. אך אם אינו יודע אם בעלה בעיר וכדו' יחשוש לזה, דאף דהרמב"ם (פרק כ"ב מהל' איסו"ב ה"ב) כתב שאיסור יחוד הוא מדרבנן, וכן לכאורה דעת השו"ע (בסי' כ"ב ס"א) שכתב בסתם "אסור להתייחד עם ערוה מהעריות שדבר זה גורם לגלות ערוה", וכן כתב בב"י (שם) בדעת הרמב"ם שבגמרא לא נזכר אלא שיש ליחוד רמז מהתורה, ומשמע שאינו איסור דאורייתא (עיין קידושין דף פ:), ולפ"ז ספקא דרבנן לקולא, ויש מקום להתיר, אך הרבה ראשונים ס"ל דהוא מדאורייתא ממש, ומקורם מדברי הגמ' (ע"ז לו:) "יחוד דבת ישראל דאורייתא היא" וכן דעת ר"ח (שם) ורש"י ותוס' (בשבת י"ג). והטור (בסי' כ"ב) כתב "אסור מן התורה לאיש להתייחד עם הערוה" ועוד ראשונים הכי ס"ל. אמנם בפנויה טהורה כולי עלמא סוברים דהוי דרבנן, כמו שאמרינן בגמ' (ע"ז לו:) כשארע מעשה אמנון ותמר גזר דוד ובית דינו על יחוד פנויה, ויחוד עם פנויה נדה איסורו מהתורה כשאר עריות, וסתם פנויה נדה היא, וכ"כ בינת אדם (סי' י"ח), ומגיל אחת עשרה היא בחזקת נדה לגבי זה, וכ"כ בשו"ת אג"מ (או"ח ח"א סי' כ"ו) והובא בספר היחוד בהלכה (עמוד כא), ולכן שומר נפשו ירחק ולכתחילה כשיש רופאה מומחית לא תלך האשה לרופא, וכן כשיש רופא מומחה לא ילך האיש לרופאה, וכ"כ בטהרת הבית (ח"ב עמוד רכ"ב) וכ"כ בשיעורי שבה"ל (נדה עמוד רע"ד) ובשו"ת משנ"ה (ח"ז סי' רל"ב).

סימן כ"א

(שו"ע יורה דעה סימן שע"ח סעיף א')

שאלה

נשאלתי בעניין סעודת ההבראה, האם יכולים האבלים היושבים בבית לאכול משלהם אם אין מי שידאג להברותם, ומכל מקום האם עדיף לשלוח קרוב משפחה שילך לקנות אוכל מאשר יכינו הם בעצמם, והאם יש לעשות כן בכל אחת מסעודות השבעה?

תשובה:

לכתחילה אין לאבל לאכול לחם או תבשיל משלו בסעודה הראשונה כשחוזר מקבורת מתו. ועל כל פנים, אם אין לו מה שיאכל - יאכל משלו, אלא שאם יכול לעשות כן ע"י אחד מיושבי הבית שאינו אבל - עדיף. וכבר אמרו רבותינו ז"ל בירושלמי - "תבוא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך". כמו כן, אינו חייב בכל הנ"ל אלא בסעודה ראשונה בלבד, אמנם בשאר סעודות היום רשאי לאכול משלו אף לכתחילה.

א. סעודת הבראה היא הסעודה הראשונה שאוכל האבל כשחוזר מקבורת מתו. ומצינו כי כן עשה יעקב אבינו ע"ה כשהברה את יצחק אביו במות אברהם אבינו ע"ה, וכדפירש רש"י על הפסוק (בראשית כה, ל) - "וַיֹּאמֶר עֲשָׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה" דאמר (שם בד"ה מן האדם) - "ואותו היום מת אברהם וגו' ובישל יעקב עדשים להברות את האבל. ולמה עדשים, שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם, ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר. ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחילת מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה, כך אבל אין לו פה כדאמרינן במו"ק (כא:)" ע"כ. ומעיקר הדין בסעודה זו אין האבל אוכל לחם משלו ועל שכניו להברותו, וכדאיתא במו"ק (כז:) - "אמר רב יהודה אמר רב: אבל, יום ראשון - אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל", ע"כ.

ובטעמא דהאי איסורא כתב בב"י (יו"ד סי' שעח) - "כתב רבינו ירוחם (נתיב כח ח"ב רלג, ב) בשם הרא"ש כתיב (יחזקאל כד, כב) ולחם אנשים לא תאכל, מכלל דכולי עלמא מיחייבי למיכל לחם אנשים. והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות הוא גם כן. על כן צווהו לאכול משל אחרים. והפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה. וטעמא דמסתבר הוא ועל כן החמירו בסעודה ראשונה דאינו משגיח כלל ביום ראשון, דיום מר איקרי", עכ"ל.

וכן מצינו בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קסח) שדקדק בדעת הרמב"ם (הל' אבל פ"ח ה"ג) וכתב - "ונראה בכוונת טעמו שהרמב"ם סובר דטעם האיסור שלא יאכל האבל משלו, הוא כדי שיהיו האחרים מוכרחין להביא לו לאכול ולשתות וממילא ינחמוהו", וע"ש. וכן הביא החכמת אדם (כלל קסג אות ה) בשם הלבוש (סימן שע"ח סעיף א') דסבירא ליה דהאי טעמא דאיסורא מכלל נחמה נפקא וכתב - "שמראין לאבל שמשימין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גיום" ע"כ.

ב. ובעניין מקור חיובה אי מדאורייתא או מדרבנן מצינו שדן בכך הגאון בעל השדה חמד (מערכת ס' כלל נג) ושם מסיק דהוי מדאורייתא. וכן הוכיח בדעת הרמב"ם (הל' סנהדרין פי"ג ה"ד) וכן מסיק מדברי הדרישה (יו"ד שעח אות א) שהביא דעת רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב כח ח"ב רלג טור ב) בשם הרא"ש והטור (יו"ד שעח), ע"ש.

ג. עוד נחלקו רבותינו בעניין סעודה זו, האם רק בסעודה ראשונה נאסר על האבל לאכול לחם משלו, לעומת שאר סעודות שאוכל

באותו היום שיכול, או שמא אינו אוכל משלו למשך כל אותו היום.

נראה דסבירא ליה להרמב"ם (הל' אבל פ"ד ה"ט) דכל אותו היום אין לאבל לאכול לחם משלו, ואפילו אוכל מספר סעודות, דכתב - "האבל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין ולאכול משלו וגו', ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו וגו' ונאמר לו ולחם אנשים לא תאכל, מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכול משל עצמן". וכן דעת התוספות וכדאיתא במו"ק (כ. ד"ה שכבר) - "כל יום ראשון אסור לאכול משלו אפילו אוכל שתי פעמים ביום דהא לא קאמר גמרא סעודה ראשונה אלא יום ראשון", וכן פירשו במקום אחר (מו"ק כז: ד"ה יום ראשון) - "פירשתי למעלה אפילו אוכל כמה פעמים באותו יום, דלא קתני סעודה ראשונה". וכן כתב בשיבולי הלקט (הל' שמחות סי' כג) והרוקח (סי' שיג) דאמר - "אפילו אוכל כמה פעמים ביום ראשון אסור לאכול משלו", וכן סבירא ליה להגר"א בביאורו (יו"ד שעח ס"ק א), ע"ש.

מיהו מצינו דהרא"ש (מו"ק פ"ג סי' פט) סבירא ליה כי מירי בסעודה ראשונה בדייקא דאסור לאבל לאכול לחם משלו, וכן כתב בהגהות מיימוניות (הל' אבל פ"ד אות ט) בשם הסמ"ג, וכן דעת האור זרוע (ח"ב סי' תל) - "שמברין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים", וכן פירש רש"י על הפסוק (יחזקאל כד, יז) - "פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וגו' וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל" דאמר (שם ד"ה פארך) - "ומברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים", וכן דעת הרדב"ז (ח"א סי' תכד), וכן פסק בטור (יו"ד סי' שעח) ובשו"ע (שם ס"א) וז"ל - "אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, אבל בשניה מותר, אפילו ביום ראשון", וכן כתב הש"ך (יו"ד שעח ס"ק א בד"ה שיאכילוהו משלהם) - "כלומר הסעודה הראשונה מצוה שיאכילוהו משלהם, אבל בסעודה שניה אין כאן מצוה שהרי יכול לאכול משלו", וכן מצינו בדברי הגאון ר' עקיבא איגר (שם), ועיין עוד בחזון עובדיה (אבלות ח"א עמ' תפז בהערה) מש"כ בזה באורך.

ד. ומכל מקום, אם רוצה רק לשתות קפה או תה משלו קודם סעודת ההבראה - רשאי ואינו צריך לאחרים, וכדאיתא במו"ק (כז:) דאיתמר התם - "אבל יום ראשון - אסור לאכול לחם משלו", ומשמע כי לחם בדייקא ולא שאר דברי מאכל ומשתה, וכן מסיק בערוך השולחן (יו"ד שעח סק"ב) וכתב - "נראה דהעיקר הוא הלחם כלשון הכתוב, וכן לשון הגמרא שם - אסור לאכול לחם משלו, ע"ש. אבל תבשילין - יכול לאכול משלו". אמנם מצינו לרבנו בחיי דסבירא ליה דבנוסף ללחם אין לאבל לאכול אף תבשילין משלו, ומצא להוכיח מהא דכתיב (בראשית כה, כט) - "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וגו'" ופירש (שם) - "היה ראוי שיאמר ויזד יצחק, שהרי בעד אברהם היה מתאבל. אבל מפני שהאבל אסור לאכול משלו, לכך התקין יעקב המאכל הזה", ע"כ. ומהאי משמע שהיה יעקב מתקן התבשיל משום שלא יכול היה יצחק לבשל כלל משלו, ועל כן אין לאבל לאכול משלו גם תבשיל או ביצים ואף בלא פת קודם סעודת ההבראה. אמנם בשתיית תה או קפה משלו לא נראה להחמיר דלא מיקרו תבשיל לענין זה, כעין שכתב הגאון חיד"א במחזיק ברכה (או"ח סימן תקנ"ב) ועמד ע"מ שנהגו בארץ הצבי ובמצרים ויתר גלילות לשתות קפה ותה בערב ט"ב בסעודה המפסקת, אף על פי ששנינו ערב ט"ב לא יאכל אדם שני תבשילין. וכ', שאף שלמדו מהכתוב דשתיה בכלל אכילה (שבועות כב:). ואמרינן התם דאף בלשון בני אדם הוא כן. מ"מ מצינו דשנו חכמים בלשון המשנה אכילה, ואין שתיה בכלל. בשבת (ט:) לא ישב אדם לפני הספר, ולא לאכול. ובפסחים (צט:) ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם. ובברייתא שם לא יאכל אדם בע"ש ובעי"ט מן המנחה ולמעלה. ובכל זה אכילה דוקא ולא שתיה. ופשיטא דבע"ש ועי"ט ובע"פ, ובכל יום סמוך למנחה, יכול לשתות. והביא גם מימרא דרב יהודה אמר

רב (ברכות מ) אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, [וכתבו כמה מן האחרונים החונים על השו"ע (א"ח סי' קסז), דהיינו דוקא אכילה אבל שתיה אדם קודם], וכתב אלמא דרגילים התנאים והאמוראים למינקט בלשון אכילה, והוא דוקא, ואין שתיה בכלל. ועוד האריך שם להוכיח דלא אמרינן דה"ה שתיה אלא כשיש ראיה. ועפ"ז קיים המנהג. ע"ש. וה"ה שאין לאסור לשתות תה וקפה משלו קודם סעודת הבראה, ועיין עוד בדין זה בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' כה, וח"ד יו"ד סי' כו אות ו), וכן פסק מו"ר מרן הראש"ל הגאון יצחק יוסף שליט"א בילקוט יוסף (ביקור חולים ואבלות סי' יג - דיני סעודת ההבראה ס"ח) ע"ש.

ה. ובנידון דידן מצינו דהעיקר לדינא שצריכים שכניו של האבל להברותו וכנ"ל, וכן כתב השו"ע (שם) - "ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו". מיהו, במקום שלא דאגו שכניו להברותו, כתב הט"ז (שם ס"ק א בד"ה אסור לאכול משלו) - "נראה דאם לא שלחו לו, או שהוא יחידי בעיר - אין חייב לצער עצמו שלא לאכול כלל. דמשום הכי כתב כאן הטור ושלחן ערוך - דמצוה על שכיניו שיאכילוהו שלא יאכל משלו, שזהו מיותר לכאורה. אלא הכוונה - דעיקר מצוה על השכנים שלא יגרמו שיצטרך לאכול משלו, דאם לא ישלחו לו - יהיה לו היתר לאכול משלו ע"י ההכרח" ע"כ. והעולה מדבריו ששכניו הם אלו שדחקוהו לאכול משלו ומתוך הכרח, ועל כך אמרו רבותינו ז"ל בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ה) - "תבוא מאירה לשכיניו שהצריכוהו לכך", וכנזכר בדברי הרא"ש (שם סי' פט).

עוד מצינו בשו"ת דברי שלום (יו"ד סי' קנ) שנשאל - האם צריך האבל להתענות עד סוף היום הראשון, כאשר לא דאגו שכניו להברותו וזאת בכדי שלא יאכל משלו ויביא עליהם מאירה כדאמרינן לעיל. ומסיק לדינא דאם היה יחיד בעירו ואין מי שיאכילהו סעודת הבראה, אין צריך לצער עצמו על מנת שלא יאכל משלו עד הלילה. והוא הדין במקום שלא שלחו לו סעודת הבראה דאינו צריך להמתין ולצעורי נפשיה, אלא שיש בדבר משום מידת חסידות כדי שלא תבוא קללה על שכניו שלא דאגו להברותו וכנ"ל בירושלמי, וע"ש.

והנה מכל האמור לעיל עולה, כי לכתחילה אין לאבל לאכול משל עצמו בין לחם ובין תבשיל או ביצים ואף בלא פת. ואין איסור זה חל אלא בסעודה ראשונה בלבד כדמסיק מרן בשו"ע (יו"ד שעח ס"א). וכשלא דאגו שכניו להברותו יכול לאכול משל עצמו, אלא שאם אפשר שאחד מבני הבית שאינו מכלל האבלים יוכל לתקן הסעודה, עדיף, ואעפ"כ אין צורך לנהוג באופן זה אלא בסעודה ראשונה בלבד. ועל הצד הנכון יותר, בשעת הסעודה טוב שיחד עם האבלים הסועדים יסב גם אחד שאינו אבל, ויבצע הוא על הלחם ויברך המוציא ויתן את הפרוסה בידם כדרך שנותנים לאבלים, וכן מצינו בדברי הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם (שער האבל - ענין האבלות) וז"ל - "וכשמברין את האבל אוכלין עמו ושותין עמו כל בני המשפחה והמצהיבין עליו והעוסקין עמו בהספד, מדתנן במועד (מו"ק כד:) אין מברין אלא קרוביו של מת, הא בחול אחרים נמי מברין עמהן", ע"כ. וכן הורה לעשות מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א בילקו"י (ביקור חולים ואבלות סי' יג - דיני סעודת ההבראה ס"ו), ע"ש.

מפתחות

סימן י"ז

באות א באר עניין הברכות שהוא לזכור הבורא ולהדבק בו כש"כ הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ג) והמהר"ל (חידושי אגדות ח"ג ב"ק אות ה), ולזכות לשפע הנשפע מברכותיו יתברך וכש"כ החינוך (מצוה תל) והגר"ח מוולוז'ין בנפש החיים (שער ב' פ"ד), ובאות ב האריך בענין זהירות הכוונה שצריכה להיות בעת הברכה כש"כ ספר חסידים והחיי אדם ובשו"ע (סימן ה ס"א) ועוד, על כן יש להשתדל לאומרן בכוונה גדולה ובריכוז, דבר שקשה לעשותו בשעה שמתעסק בפעולה המצריכה ריכוז ודריכות כנהיגה, ושאין לזרוק ברכה מפיו כמבואר בברכות (מז.) ובשו"ע (ס' קצ"א ס"ג), ובאות ג ואילך חוקר האם יש חילוק בין ברכת המזון לשאר ברכות, ודן בדברי הטוש"ע (ס' סג) האם רשאי לקרוא ק"ש בנהיגה והעלה שהכרעת האחרונים שהנהג צריך לעצור לקרוא פסוק ראשון של ק"ש, אבל הנוסע שאינו נהג רשאי לקרוא ק"ש בשעת הנסיעה, ובאות ד הביא משו"ע (ס' קפ"ג סעיפים ט-יב) דכן נראה הדין בברכת המזון, ובשער הציון (שם ס"ק מ"א) כתב דאסור לעסוק במלאכתו אף בברכות דרבנן, ובאות ה הביא שכ"כ השו"ע (ס' ק"י ס"ד) לגבי תפילת הדרך בלכתחילה, ובאות ו הביא שברכות השחר שהם מדרבנן קיל מברכת המזון ותפילה, ולכתחילה יש להורות שלא לברך כלל ברכות בזמן שנוהג, ובמקרים מסוימים בהם אין זמן אחר ושעת הדחק כדיעבד דמי, וכמו שכתב בבה"ל (ס' קצ"א ס"ג) בדיעבד כשבירך כשהיה עסוק יצא, לכן כאשר נוהג נהיגה מתונה ללא פעולות פתאומיות המסיחות את הדעת מהברכות, כגון עקיפה וכדומה, יש להקל לברך כשיודע שיכול לכוון בברכות תוך כדי נהיגה, כשאין לו אפשרות לברך בישוב הדעת יותר.

סימן י"ח

בענין מנין שכולם אומרים קדיש יתום ביחד העלה באות א' שאין בזה משום תרי קלי לא משתמעי כיון שחביבא עלייהו, וכן הוא מנהג הספרדים כמו שהעידו האחרונים, ובאות ב' העלה שרשאים כולם לומר קדיש יתום יחד אע"פ שאין מי שיענה אמן, כיון שהוא קדיש של רשות ואינו דומה לקדיש שבתפילה שבא להוציא את הרבים ידי חובה, וכ"כ המנחת יצחק (ח"ד ס' ל'), והביא שם כמה הסברים איך מתקיים "ואמרו אמן" כשאין עונים אמן, והביא שהמשנה שכיר כתב ע"פ הרדב"ז ח"ג (ס' תמ"ו וס' תע"ד) שיש מעלה יתירה לבקוע הרקיעים כשרבים אומרים קדיש יחד ומיהו טוב והגון שיהיו לכל הפחות שנים שיענו אמן לקדיש.

סימן י"ט

בענין טבילת כלים הביא באות א מחלוקת הראשונים אם חיוב טבילת כלים מדאוריתא או מדרבנן ובדעת השו"ע בזה, ובאות ב הביא טעם טבילת כלים, ובאות ג דן בכלי חשמל שהם ממתכת או זכוכית העלה שראוי להטבילם כשיש אפשרות לכך, שעיננו רואות כי רבים מטבילים כלי חשמל ואינם ניזוקים כלל, והביא מחלוקת האחרונים בחיוב

טבילתם, האם פטורים מטעם שמחוברים לחשמל שחשיב כמחובר לקרקע, והחילוק שיש בסוגי כלי החשמל, אמנם לא יברך עליהם ברכת על טבילת כלים, וטוב שיהרהר בלבו הברכה. כמו כן בכלי חשמל שבנוי במעטפת חיצונית וכלי מתכת פנימית, יוכל לכסות בניילון את החלק החיצוני שהוא עם החשמל ולהטביל החלק הפנימי, ומכל מקום באופן שחושש שיוזק הכלי מחמת הטבילה, יוכל להשתמש באחד מהפתרונות החלופים הנזכרים בדברי רבותינו, שם באות ג העלה שיבטלו מתורת כלי ע"י אומן דוקא עד שלא יוכל להשתמש בו באופן זה, ולאחר מכן יתקנו ע"י אומן, ויחשב כגמר מלאכה ע"י ישראל, ובאות ד העלה אפשרות נוספת שיקנה הכלי לגוי במתנה ולאחר מכן ישאל הכלי ממנו בחזרה, והביא דעת האחרונים אם יש בזה הערמה, ובאות ה העלה אפשרות נוספת שיוכל להקנות לגוי הכלי בקנין 'אודיתא' כלומר שהוא מודה בפני שני עדים שהכלי שייך אליו כמבואר בקצות החושן (חו"מ ס' מ' סק"א), ואז יוכל להשתמש בכלי.

סימן כ'

בענין יחוד עם רופאה במרפאה באופן שאפשר לפתוח את הדלת מבחוץ העלה באות א שאין יחוד כמבואר בשו"ע (אהב"ע סי' כב סע' ה' וט'), ובאות ב העלה שאם אין אפשרות לפתוח את הדלת מבחוץ יש להימנע, דאף שהרדב"ז (ח"ג סי' תפ"א) העלה להקל באשה שעובדת אצל גוי משום דלא מרע אומנותיה, זה לא שייך ברופאה ועוד שהוא רק סניף, ובאות ג העלה שאם יודע שבעלה בעיר אפשר להקל יותר כמש"כ שו"ע (שם ס"ה) ובשיורי ברכה (שם), ולכתחילה כשיש רופאה מומחית לא תלך האשה לרופא, וכן כשיש רופא מומחה לא ילך האיש לרופאה וכ"כ בטהרת הבית (ח"ב עמוד רכ"ב) ועוד.

סימן כ"א

בענין אכילת לחם או תבשיל בסעודה הראשונה כשחוזר מקבורת מתו העלה שלכתחילה אין לאבל לאכול משלו כמבואר במו"ק (כז:) ובשו"ע (יו"ד שע"ח ס"א). והביא באות ב דעת הסוברים שחיובה מהתורה, ובאות ג הביא שדעת הרמב"ם והתו"ס ועוד שכל היום אין לו לאכול משלו אפילו אוכל כמה סעודות ודעת הרא"ש ושו"ע שם שרק סעודה ראשונה אסור ושניה מותר, ובאות ד הביא שאין להחמיר בתה וקפה משלו ע"פ מש"כ כעי"ז המח"ב באו"ח (סי' תקנ"ב) ועל כל פנים, אבל תבשיל אין לו משלו כדעת רבינו בחיי, ובאות ה העלה שאם אין לו מה שיאכל - יאכל משלו, כדעת הט"ז (שם ס"ק א) אלא שאם יכול לעשות כן ע"י אחד מיושבי הבית שאינו אבל – עדיף וכמש"כ בילקוט יוסף (אבילות ס' י"ג ס"ו). וכבר אמרו רבותינו ז"ל בירושלמי - "תבוא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך".

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף יזכה בספר חדש יגדיל תורה בהלכה שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה